

SERBEST BÖLGELERİN EKONOMİK ETKİLERİ: KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ İÇİN BİR UYGULAMA *

Doç. Dr. Nisfet UZAY

Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
uzay@erciyes.edu.tr

H. Hayrettin TIRAŞ

Erciyes Üniversitesi SBE İktisat Doktora Öğrencisi

Öz

Serbest bölgeler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli ekonomik etkilere sahiptir. Serbest bölgeler, gelişmiş ülkelerde lojistik işlevler üstlenirken, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına da önemli katkılar sağlamaktadır.

Türkiye 1980'den itibaren ihracata dayalı büyüme stratejisini benimsemiştir. Yeni strateji ile birlikte; ihracatı artırmak, dış finansman imkânlarından daha fazla yararlanmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek amacıyla serbest bölgeler kurulmaya başlanmıştır. Günümüze kadar 21 serbest bölge faaliyete geçmiştir.

Çalışmada 1997 yılında faaliyete geçmiş olan Kayseri Serbest Bölgesinin ekonomiye katkısı belirlenmeye çalışılmış ve bölgede faaliyette bulunan firmaların karşılaştıkları sorunlar alan araştırması ile belirlenerek olası çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Serbest Bölge, Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri, Kayseri Serbest Bölgesi

ECONOMIC EFFECTS OF FREE ZONES: THE CASE OF KAYSERİ FREE ZONE

Abstract

Free zones have significant economic effects for both developed and developing countries. While free zones undertake logistic role in developed countries, they lead to significant impact on growth of the developing countries.

After 1980, export-led growth strategies has been implemented in Turkey. With this new strategy, free zones were established to increase export, exploit foreign finance facilities, accelerate entry of foreign investment and technology, ensure cheap and ongoing inputs. Nowadays, the number of active free zones is twenty one in Turkey.

* Bu çalışma Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri ve Kayseri Serbest Bölgesinde Uygulama (Eciyes Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2008) başlıklı tezin geliştirilmiş ve güncelleştirilmiş özetidir.

In this study, we investigate the economic impacts of Kayseri Free Zone which started its operations in 1997. We aim to determine the problems and the corresponding solutions for the firms.

Key Words: Free Zones, Economic Impacts of Free Zones, Kayseri Free Zone.

GİRİŞ

Dünyadaki küreselleşme ve liberalizasyon akımları uluslararası rekabeti artırmıştır. Teknolojik ilerlemelerin hız kazanması, ulaşım ve haberleşmedeki önemli gelişmeler, dünyada uzaklık kavramını ortadan kaldırarak, coğrafi olarak birbirine çok uzak olan ülkeler arasında bile ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur.

Gelişen uluslararası ilişkilerin ekonomik alandaki etkileri, yurtiçi sanayinin sınırlarının uluslararası alana doğru kayması olmuştur. Yatırımcılar kârı maksimize etmek için, üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu, teşvik sistemlerinin yaygın olarak kullanıldığı, ulusal ve uluslararası alanda cazip faaliyet alanları arayışına yönelmişlerdir. Diğer taraftan ekonominin girdi ihtiyacını daha ucuz, düzenli ve zamanında temin etmek, ülkeye yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ihracatı artırmak, dış finansman ihtiyaçlarından daha fazla yararlanmak amacıyla, birçok ülkede bazı farklılıklarla birlikte “serbest bölgeler”(SB) olarak adlandırılan alanlar oluşturulmuştur.

Yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip olan SB’ler en geniş anlamıyla; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte, gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı, fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir.

Ekonomi ve dış ticaret stratejilerinin önemli bir aracı olarak yararlanan SB’lerin ilk uygulamaları ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Başlangıç tarihleri ve nitelikleri tam olarak bilinmemekle birlikte, İlkçağda, Akdeniz’in doğu ve güney kıyılarında, ticari başarıları ile tanınan Kartaca şehri, Sur şehri ve bazı yerlerde farklı özellikler gösteren uygulamaların yapılmasıyla, serbest şehirlerin ilk uygulamalarının ortaya çıktığı görülmektedir (Erdogan, Ener 2005, 12).

Birinci Dünya Savaşından sonra SB uygulamasında önemli bir artış görülmüştür. 1929’da ortaya çıkan ekonomik bunalımın ardından çözüm yolu olarak SB’lere yönelme eğilimi ağırlık kazanmaya başlamıştır (Karaduman, Yıldız 2002, 134). 1930’lu yıllar, SB uygulamalarının tüm dünyada yaygınlaştığı yılları oluşturmaktadır. Önce ABD’de yoğunluk kazanan SB’ler, daha sonra Avrupa’da ve tüm dünya da kurulmaya başlanmıştır. İlk zamanlar sadece ticareti artırmak amacıyla oluşturulan SB’ler, daha sonraları çeşitli faaliyetlerinde yapıldığı yerler olarak gelişmişlerdir. 1960’ların ikinci yarısından sonra SB’lerin kullanım amaçları da genişletilmiş, ticari faaliyetler yanında, üretim veya endüstriyel faaliyetler ve hizmet faaliyetleri için de kullanılmaya başlanmıştır (Erdoğan, Ener 2005, 1).

Dünya’da kurulmuş olan SB’lerin büyük bölümü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplanmıştır. Bunun başlıca sebebi, bu ülkelerin yatırımcılara sundukları cazip imkânlar ve ucuz üretim faktörleridir.

Özellikle ihracatı artırmak ve dış ticareti geliştirmek amacıyla oluşturulan serbest bölgeler, dışa açık ekonomi modelinde önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye’de de 1980’den sonra çeşitli illerde günümüze kadar 21 serbest bölge faaliyete geçmiştir. Bu serbest bölgelerin ülke ekonomisine katkıda bulunması beklenmektedir.

Çalışmanın amacı; Kayseri Serbest Bölgesi’nin ekonomik gelişme açısından katkısını ortaya koymak, serbest bölgelerde firmaların karşılaştıkları sorunları belirlemek ve olası çözüm önerileri sunmaktır. Çalışma Kayseri serbest bölgesinin mevcut durumunu ortaya koymak ve gelişme potansiyellerinin belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Aşağıda öncelikle serbest bölgelerin iktisadi gelişme açısından önemi ortaya konmuş, daha sonra Türkiye ve Kayseri serbest bölgesine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Son bölümde ise, Kayseri Serbest Bölgesinde yapılan alan araştırması değerlendirilmiştir.

I- SERBEST BÖLGELERİN TÜRLERİ VE KURULUŞ AMAÇLARI

Serbest bölgeler birçok ülkede farklı şekillerdeki uygulamaları ile karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla SB kavramı, kuruluş amaçları, kanuni temelleri ve fonksiyonları bakımından farklı yapısal özellikler taşıyan çeşitli SB türlerini kapsayan bir ana kavramdır. Kurulduğu ülkenin ekonomik ve coğrafi yapısı, SB’den ülkelerin beklentileri ve SB’yi düzenleyen hukuki yapının farklılığı çeşitli SB uygulamalarını ortaya çıkarmaktadır. SB türlerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmamakla birlikte şöyle sınıflandırmak mümkündür (Erdoğan, 1985, 21):

1- Faaliyetin Türüne Göre: SB’de sürdürülen faaliyetlerin türü ile ilgilidir. SB’lerin faaliyetleri sadece ticari olabildiği gibi, ticari ve endüstriyel bir nitelikte taşıyabilir.

2- Dış Ticaretin Yönüne Göre: Bölgenin faaliyetlerinin ithalata mı yoksa ihracata mı yönelik olduğu esasına dayanır.

Gelişmiş ülkelerde iç piyasaya (ithalata) yönelik SB sayısı fazlayken, gelişmekte olan ülkelerde daha çok ihracata yönelik SB’ler faaliyet göstermektedir. Bazı SB’ler ise hem ithalata hem de ihracata yönelik olarak faaliyette bulunmaktadır. Bu kriterlere göre SB’leri temel olarak; serbest ticaret bölgesi ve serbest üretim bölgesi olarak iki sınıfa ayırmak mümkündür. Ancak, değişik ülkelerde uygulamadaki farklılıklar nedeniyle SB terminolojisinde de büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır.

SB’lerin **kuruluş amaçları** ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik yapılarına göre farklılık göstermekle birlikte, ülke içindeki ekonomik faydaları

maksimize etmek temel amacı oluşturmaktadır (Toroslu 2000, 1). Bu temel amaç çerçevesinde benimsenen diğer amaçlar ise şöyle sıralanabilir (Erkan, Tatlıdil 1990, 3-4):

- Ülkenin dış ticaret hacmini genişletmek,
- Ülkenin döviz gelirlerini artırmak,
- İthalatı ve ihracatı kolaylaştırmak,
- İstihdam imkânlarını genişletmek,
- Ülkeye yabancı sermaye ve know-how bilgilerinin akışını teşvik ederek yönetim becerilerini geliştirmek,
- Teknoloji transferini hızlandırmak,
- Dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak,
- Bankacılık faaliyetlerinde dış pazarlara açılabilme,
- Reeksport ve transit ticareti geliştirmek,
- Ülkedeki hammadde ve aramaların üretimde kullanılmasını sağlayarak katma değer elde etmektir.

SB kurulmasında ilk amacın ne olduğunu ülke tercihleri belirlemektedir. Ülkelerin tercihlerine göre SB'ler ihracat amaçlı olabileceği gibi, ithalata yönelik olarak da faaliyette bulunabilmektedirler. Kimi ülkeler için ise teknoloji transferi veya yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi ilk amaç olabilmektedir.

II. SERBEST BÖLGELERİN EKONOMİK ETKİLERİ

Serbest bölgelerin kuruluş amaçlarının başında, ülkelerin dış ticarete koymuş oldukları kısıtlamaları belli bir alanda da olsa kaldırmak veya hafifletmek arzusu yatmaktadır. Aslında bu arzu, ülkelerin mevcut dış ticaret politikalarında değişiklik yapılmaksızın, dış ticaret hacimlerini artırma ihtiyacından doğmaktadır (Erdoğan, Ener 2005, 98). Ülkelerin dış ticareti artırmak için kullandıkları araçlardan biri olan SB'ler, kuruldukları bölge ve ülke üzerinde bazı ekonomik etkilere sahiptirler. Bu etkiler olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir sıralanabilir (Toroslu 2000, 10-12 : Erkan, Tatlıdil 1990, 9) :

1- Olumlu etkileri: ihracatı ve döviz kazançlarını artırması, ithalatı kolaylaştırması, yabancı sermaye ve teknoloji transferini kolaylaştırması, transit ticaret, liman ve taşımacılık hizmetlerine etkisi, istihdamı artırıcı etkisi, yeni politikaların denemesine imkan sağlaması ve kıyı bankacılığı imkanı sağlaması olarak sıralanabilir.

2- Olumsuz etkileri: ithalat baskısı yaratması, SB'deki firmaların yerli firmalara rakip olması, sosyal yapının bozulması ve ücret eşitsizliği, ekonomiyi yönlendirmede etkinliğin azalması, kaçakçılığın artması eğilimi, tekelleşmeyi hızlandırması, yatırımların olumsuz etkilenmesi, yabancı yatırımların ülke ekonomisi-

ne katkılarının azalması, SB'lerin kurulma maliyetlerinin yüksek olması ve çevre kirliliği sorunu oluşturması olarak sıralanabilir.

SB'lerin kurulmasının anlamlı olabilmesi için öngörülen olumlu yönlerin, olumsuz yönlerden daha fazla olması beklenir.

III- TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE UYGULAMALARI ve EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye'de SB kurma çalışmaları ilk olarak Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde başlamıştır. Öyle ki 1870 yılında, bu gün Romanya sınırları içinde kalan, Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yerdeki Sulina Limanı'nın SB olması için girişimde bulunulmuştur.

Cumhuriyet döneminde de SB kurmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. 1927'de, Cumhuriyet döneminde SB'ler alanındaki ilk kanun olma özelliğini taşıyan, 1132 sayılı "Serbest Mıntıka Hakkında Kanun" çıkartılmıştır (Organ 2003, 151). Bu kanuna dayanarak gerçekleştirilen Ford Motor Company girişimi bir müddet sonra başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bundan sonra 1950'li yıllara kadar SB kurma faaliyetleri konusunda ciddi adımlar atılmamıştır. Bu dönemdeki en önemli girişimler ise; "Şakir Kesebir Planı" ve "Şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun"dur (Toroslu 2000, 51).

1950'de yapılan seçimler sonrasında SB çalışmalarına hız verilmiştir. Ancak 1985 yılına gelinceye kadar SB kurmak için yapılan çalışmalar hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlığın nedeni o dönemde uygulanan ekonomik model olarak görülse de, asıl nedenler; SB'ler konusunda yeterli bilgi, eleman, altyapı ve fonun olmayışı, yetersiz tanıtım ve halkın SB'lere bakışı olarak sıralanabilir.

1980 yılında Türkiye'de ihracata dayalı büyüme stratejisinin benimsenmesiyle SB'ler tekrar gündeme gelmiştir. 1985 yılında da, Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak amacıyla, halen yürürlükte olan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu çıkartılmıştır. 3218 sayılı kanuna dayalı olarak 1987 yılında Mersin ve Antalya SB'leri kurulmuştur. Buralarda ki başarılı uygulamalarda edinilen tecrübelerle ülkemizdeki SB sayısı hızla artarak günümüzde 21'e yükselmiştir.

Türkiye'de faaliyette olan SB'lerde sağlanan teşvik ve avantajlar, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nün resmi web sitesinde (www.dtm.gov.tr) geniş olarak açıklanmıştır. Belirtilen bu teşvik ve avantajlar mali ve lojistik avantajlardır.

Türkiye SB'lerinde, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nce uygun görülen ve çevreye zarar vermeyen her türlü ticari, sanayi ve hizmet faaliyetleri yapılabilir. Türkiye SB'lerine ait bazı veriler Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1: Türkiye Serbest Bölgelerine Ait Bazı Veriler

Sıra	SB Adı	Faal. Baş. Tarihi	Arazi Durumu	Altyapıyı Yapan	Alan (m ²)	İşletici Firma
1	Mersin	1987	Kamu	Devlet	786.300	MESBAŞ A.Ş.
2	Antalya	1987	Kamu	Devlet	584.800	ASBAŞ A.Ş.
3	Ege	1990	Kamu	Özel	2.204.330	ESBAŞ A.Ş.
4	İstanbul AHL	1990	Kamu	Devlet	343.991	İSBİ A.Ş.
5	Trabzon	1992	Kamu-TDİ	Özel	38.000	TRANSBAŞ A.Ş.
6	İst. Deri ve Endüstri	1995	Özel	Özel	185.942	DESBAŞ A.Ş.
7	Mardin	1995	Özel	Özel	515.686	MASBAŞ A.Ş.
8	Doğu Anadolu	1995	Kamu	Kamu	414.014	DASBAŞ A.Ş.
9	* İMKB Uluslararası Menkul Kıymetler	1997	İMKB	İMKB	-	İMKB Başkanlığı
10	İzmir-Menemen Deri	1998	Özel	Özel	1.600.000	İDESBAŞ A.Ş.
11	Samsun	1998	Kamu	Özel	72.000	SASBAŞ A.Ş.
12	Rize	1998	Kira-Çaykur	Özel	85.000	RİSBAŞ A.Ş.
13	İstanbul - Trakya	1998	Özel	Özel	300.000	İSBAŞ A.Ş.
14	Kayseri	1998	Özel	Özel	6.905.854	KAYSER A.Ş.
15	Avrupa	1999	Özel	Özel	1.908.959	ASB A.Ş.
16	Gaziantep	1999	Özel	Özel	1.136.994	GASBAŞ A.Ş.
17	Adana-Yumurtalık	1999	Kamu	Özel	4.800.000	TAYSEB A.Ş.
18	Bursa	2001	Özel	Özel	825.185	BUSEB A.Ş.
19	Denizli	2001	Özel	Özel	538.285	DENSER A.Ş.
20	Kocaeli	2001	Kamu	Özel	800.000	KOSBAŞ A.Ş.
21	TÜBİTAK-MAM Araştırma Merkezi	2002	Kamu	Kamu	1.600.000	TEKNOKENT A.Ş.

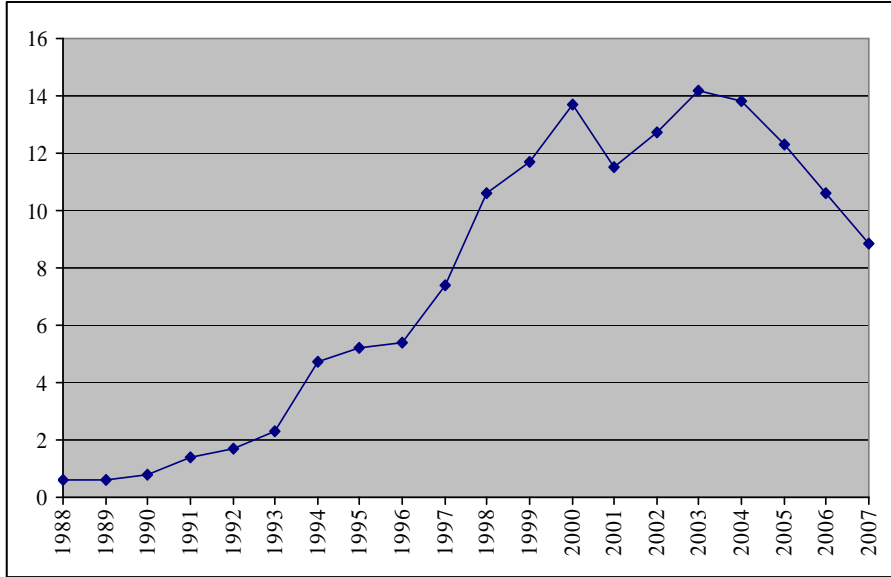
* 03.12.2006.Tarihinde kapatılmıştır

Kaynak: www.dtm.gov.tr ve **SBGM** 2006 Yılı Faaliyet Raporundan Derlenmiştir.

Tablo1’de görüldüğü gibi 1987 yılından 2002 yılına kadar hemen hemen yarısı özel, yarısı kamu arazisi üzerinde kurulmuş olan 21 SB faaliyete geçmiştir. Bunların 15’nin altyapısı özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta devlet eliyle yürütülen SB alt yapı kurulum çalışmaları, edinilen tecrübeyle zaman içinde özel sektöre devredilmiş ve birer Anonim Şirket olan kurucu işletici şirketler tarafından yapılar hale gelmiştir. SB’lere 2006 yılı itibariyle yaklaşık 1.6 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır. Yapılan yatırımların %1.8’i devlet tarafından finanse edilmiş, kalan %98.2’si ise özel sektör tarafından karşılanmıştır.

2007 yılı sonu itibariyle faaliyette olan 20 SB’de %17’si yabancı, %83’ü yerli olmak üzere toplam 3.754 firma faaliyet göstermektedir. Bu firmaların %21.5’i üretim, %62’s’i alım-satım ve %16.5’i de diğer faaliyet konuları ile uğraşmaktadır. Bölgelerde ki firmalarda toplam 50.667 kişi istihdam edilmiştir. En çok istihdamı Ege, Bursa ve Mersin SB’leri sağlamaktadır.

Ticaretinin %44.6’sını Türkiye ile gerçekleştiren SB’ler, 2007 yılı sonu itibariyle 24.5 milyar dolarlık ticaret hacmi gerçekleştirmişlerdir. Burada en büyük pay; İstanbul Deri ve Endüstri, Ege ve İstanbul Atatürk Havalimanı SB’lerine aittir. Bu üç bölge toplam ticaret hacminin yaklaşık %57’sini gerçekleştirmişlerdir (SBGM Üç Aylık Raporu, Aralık 2007, 7-8). Bu gün SB’ler toplam ticaret hacmi, Türkiye dış ticaret hacminde %11’lik payla önemli bir yere sahiptir. SB’lerin Türkiye dış ticaret hacmindeki yıllar itibariyle değişim Şekil 1’de görülmektedir.



ŞEKİL 1 : Serbest Bölge Dış Ticaret Hacminin Türkiye Dış Ticaret Hacmi İçindeki Yeri (%)

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve DTM-SBGM Üç Aylık Raporları.

SB’lerin kurulduğu günden 2003 yılına kadar dış ticaret hacimlerinin Türkiye dış ticareti içindeki payının sürekli olarak arttığı gözlenmektedir. Ancak bu pay 2004 yılından sonra sürekli olarak azalmıştır. Bu durumda 2004 yılında SB’lerle ilgili yeni düzenlemeleri de içeren 5084 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi etkili olmuştur.

Türkiye’den ve yurtdışından SB’ye yeniden ihracat (re-eksport) yapmadıkları varsayımı altında serbest bölgelerin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini

görmek ve bir bütün olarak Türkiye'nin lehine mi aleyhine mi sonuç verdiğini değerlendirmek üzere şu oran kullanılabilir (Kibritçioğlu, 1997, 84) : (Türkiye'nin SB'ye İhracatı+ SB'nin Yurtdışına İhracatı) / (SB'nin Türkiye'ye İhracatı+ SB'nin Yurtdışından İthalatı)

Bu oran 1'den ne kadar büyükse serbest bölgelerin kalkınma açısından sağladığı pozitif katkının o kadar fazla olduğu söylenebilir. Tablo 2, serbest bölgenin Türkiye'ye sağladığı katkıyı göstermektedir.

TABLO 2: Türkiye Serbest Bölge Ticaret Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı (Bin Dolar)

	Serbest Bölgenin İhracatı		Serbest Bölgenin İthalatı		Seçilmiş Oranlar			
	Türkiye'ye (1)	Yurtdışına (2)	Türkiye'den (3)	Yurtdışından (4)	(1) / (3)	(2) / (4)	(1+2) / (3+4)	(2+3) / (1+4)
2004	7.464.590	4.243.193	2.882.293	7.520.326	2,59	0,56	1,13	0,48
2005	7.888.097	4.610.270	3.160.497	7.703.962	2,50	0,60	1,15	0,50
2006	7.939.017	4.862.882	3.071.081	7.951.048	2,59	0,61	1,16	0,50
2007	7.916.873	5.311.371	3.045.262	8.299.939	2,60	0,64	1,17	0,52
TOP.	23.751.451.843	14.788.766.657	9.279.722.472	23.962.469.943	2,56	0,62	1,16	0,50

Kaynak: DTM-SBGM, Üç Aylık Raporları.

Tablo 2'nin son sütunundaki oranın birden küçük olması (ortalama %50) nedeniyle, uluslararası mal ticareti açısından serbest bölgelerin Türkiye'nin gelişmesine olumlu katkıda bulunmadığı söylenebilir. 1988- 1997 ortalaması yaklaşık 0,56 iken (Kibritçioğlu, 1997, 83), bu oranın 2004-2007 ortalaması 0,50'dir.

IV- KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ VE EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye'de 1985 yılında çıkartılan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'na dayanılarak, oluşturulan 21 SB'den biri de Kayseri'de kurulmuştur. Üretim faaliyetlerinin ağırlıkta olmasının öngörüldüğü Kayseri Serbest Bölgesi'nin kurulması ile, Kayseri ve çevre illerin dış ticaretine katkı sağlanması, bölgede sağlanan teşvik ve avantajlar ile üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve firmalara rekabet üstünlüğü kazandırılması amaçlanmıştır.

Kayseri'de yoğun sanayileşme sonucu yörenin hızla artan dış ticaret potansiyeli de göz önünde bulundurularak, Bakanlar Kurulunun 11 Haziran 1997 gün ve 97/9524 sayılı kararı ile yer ve sınırları tespit edilen Kayseri Serbest Bölgesi'nin, 6.905.000 m²'lik bir alan üzerinde kurulup işletilmesi amacıyla KAYSER A.Ş. (Kayseri Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş.)'e yetki verilmiştir. Sözleşme süresi 09.09.1997 tarihinden itibaren 30 yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin en büyük SB'si olma özelliğine sahip olan Kayseri SB'si, 1 Kasım 1998 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır (www.kayser.com.tr).

Kayseri SB'sinde firmaların ihtiyaç duydukları tüm altyapı hizmetleri sunulmuş durumdadır. Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nce uygun görülen ve çevre kirliliği yaratmayan her türlü faaliyetin yürütüldüğü bölgeye, 2006 yılı itibariyle tamamı özel sektör tarafından 144.6 milyon dolarlık yatırım yapılmıştır (SBGM 2006, 39).

Bölgede 2007 yılı itibariyle 84'ü yatırımcı ve 4'ü kiracı olmak üzere toplam 88 firma faaliyette bulunmaktadır (Kayseri SB'si Arşivi, 2008). Kayseri SB'nde 2007 yılı itibariyle faaliyet gösteren 88 firmanın tamamı yerlidir. Bölgede hiç yabancı yatırımcı bulunmamaktadır. Dolayısıyla SB'lerin kurulma amaçlarından biri olan yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi konusunda Kayseri SB'sinin başarılı olamadığı anlaşılmaktadır.

Bölgede faaliyet gösteren firmalara ait %59.8'i üretim, %24.7'si alım-satım ve %15.5'i diğer faaliyet konularını kapsayan toplam 97 faaliyet ruhsatı bulunmaktadır (Kayseri SB'si Arşivi, 2008). Dolayısıyla Kayseri SB'si, kurulma amaçlarından birisi olan üretim faaliyetlerini artırma doğrultusunda gelişimini sürdürmektedir.

Kayseri SB'si tam kapasite ile çalıştığında 15.000 kişinin istihdam edilmesi hedeflenmiştir. Tablo 3, Kayseri SB'nde yıllar itibariyle istihdam düzeylerini göstermektedir.

TABLO 3: Kayseri Serbest Bölgesinde Yıllar İtibariyle İstihdam

Yıllar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
İstihdam (kişi)	-	125	80	118	515	560	760	1.057	1.514

* İlk Altı Ay

Kaynak: Kayseri Serbest Bölgesi Bölge Müdürlüğü Arşivi (20.07.2007)

Kayseri serbest bölgesinde istihdam sürekli olarak artmış olmakla birlikte, 10 yılda hedeflenen istihdam oranının ancak onda birine ulaşılmıştır. 2007 yılı itibariyle de 1.525 kişi istihdam edilmiştir (SBGM Üç Aylık Raporu, Aralık 2007, 7).

Kayseri SB ticaret hacminin yıllar itibariyle sürekli arttığı görülmektedir. Tablo 4, Kayseri SB ticaret hacminin yıllar itibariyle gelişimini göstermektedir.

TABLO 4: Kayseri Serbest Bölgesi Ticaret Hacmi (Bin Dolar)

Yıllar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ticaret Hacmi	656	22.554	27.071	83.646	157.184	297.566	362.405	520.142	646.900

Kaynak: Kayseri Serbest Bölgesi Bölge Müdürlüğü Arşivi (20.07.2007)

Kayseri SB'si 2007 yılında toplam 646.9 milyon dolarlık ticaret hacmi ile Türkiye SB'leri toplam ticaret hacmi içerisinde %2.6'lık paya sahiptir ve Kayseri SB'si bu oranla SB'ler içerisinde sekizinci sırada yer almaktadır. Gerçekleştirilen ticaret hacminin %48.5'i Türkiye, %51.5'i yurtdışı iledir. Tablo 5, Kayseri SB ticaret hacminin ticaretin yönüne göre dağılımını göstermektedir.

TABLO 5: Kayseri Serbest Bölge Ticaret Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı (Bin Dolar)

	Serbest Bölgenin İhracatı		Serbest Bölgenin İthalatı		Seçilmiş Oranlar				
	Türkiye'ye (1)	Yurtdışına (2)	Türkiye'den (3)	Yurtdışından (4)	TOP.	(1) / (3)	(2) / (4)	(1)+(2) / (3)+(4)	(2)+(3) / (1)+(4)
1999	0	357	299	0	656	0,00	0	1,19	0
2000	5232	4647	5347	6994	22220	0,98	0,66	0,80	0,82
2001	11220	4435	3679	7738	27072	3,05	0,57	1,37	0,43
2002	32767	12544	10971	27362	83644	2,99	0,46	1,18	0,39
2003	72810	12096	16295	56017	157218	4,47	0,22	1,17	0,22
2004	137644	19048	24481	116390	297563	5,62	0,16	1,11	0,17
2005	158856	31832	37200	134495	362383	4,27	0,24	1,11	0,24
2006	202655	70334	60662	186088	519739	3,34	0,38	1,11	0,34
TOP.	621184	155293	158934	535084	1470495	3,91	0,29	1,12	0,27

Kaynak: DTM- SBGM Faaliyet Raporları 2005, 2006 ve Kayseri Serbest Bölgesi Bölge Müdürlüğü Arşivi.

Türkiye ile olan ticaretin %23.5'i Türkiye'den bölgeye ihracat, %76.5'i Türkiye'nin bölgeden ithalatı olarak gerçekleşmiştir. Yurtdışı ile olan ticaretin ise %32'si bölgeden yurtdışına ihracat, %68'i bölgenin yurtdışından ithalatı olarak gerçekleşmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, yurtiçi ve yurtdışı ile yaklaşık oranlarda ticaret yapan Kayseri SB'si, ticaretini büyük oranda yurtdışından bölgeye ithalat, bölgeden de yurtiçine ihracat olarak gerçekleştirmektedir. Bu da, Kayseri SB'sinin ithalatı artırıcı etki yaratarak geliştiğini göstermektedir.

Tablo 5'in son sütunundaki hesaplama da bu görüşü desteklemektedir. Tablo 5'in son sütunundaki oranın birden oldukça küçük olması (ortalama %27) nedeniyle, uluslararası mal ticareti açısından Kayseri SB'nin Türkiye'nin gelişmesine olumlu katkıda bulunduğunu söylemek zordur. Bu oran Türkiye SB'leri için yapılan hesaplamaların da oldukça altındadır. Dolayısıyla Kayseri SB'sinin ekonomik gelişmeye olumlu katkıda bulunmadığı söylenebilir.

III. KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ ARAŞTIRMASI

A. Araştırmanın Amacı

Araştırmada temel olarak, Kayseri SB'sinin mevcut yapısını belirlemek ve genel olarak SB'lerde firmaların karşılaştıkları sorunları ortaya koyarak olası çözümler önerileri sunmak amaçlanmıştır. Diğer amaçlar ise şöyle sıralanabilir;

- Kayseri SB'sinde faaliyet gösteren firmalar hakkında genel bilgi edinecek, firmaların bölgeye yatırım yapma nedenlerini ve bunların gerçekleşme düzeylerini belirlemek,
- Kayseri SB'sinin kurucu-işletici firması olan KAYSER A.Ş'nin performansını değerlendirmek,
- Bölgedeki firmaların SB'ler ile ilgili görüşlerini alarak teorik bilgilerle örtüşüp örtüşmediğini belirlemek,

- SB'nin Kayseri şehrine ekonomik ve sosyal yönden etkisinin olup olmadığının ilişkin firmaların görüşlerini belirlemektir.

B. Araştırmanın Yöntemi

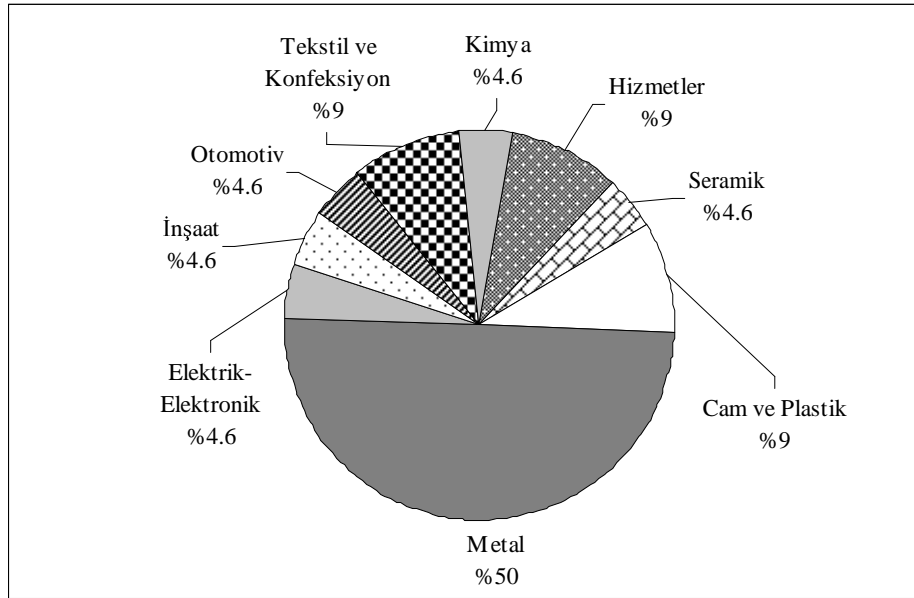
Araştırmanın uygulama alanını Kayseri SB'si ve burada faaliyet gösteren firmalar oluşturmaktadır. Uygulamalı bir araştırma olan çalışma, anket uygulamasından elde edilen verilerin toplu olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır.

10-22 Eylül 2007 tarihinde gerçekleştirilen çalışmada, bölgede faaliyette olduğu tespit edilen 26 firmaya anket formu ulaştırılmış ve yapılan araştırmanın amacı anlatılmıştır. Yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan çalışmaya 26 firmadan 22'si anket formunu doldurarak katılmışlardır. Böylece bölgede faaliyette olan tüm firmalara ulaşma hedefi %88.8 olarak gerçekleşmiştir.

C. Araştırmada Elde Edilen Bulgular

1. Ankete Katılan Firmalara İlişkin Genel Bilgiler

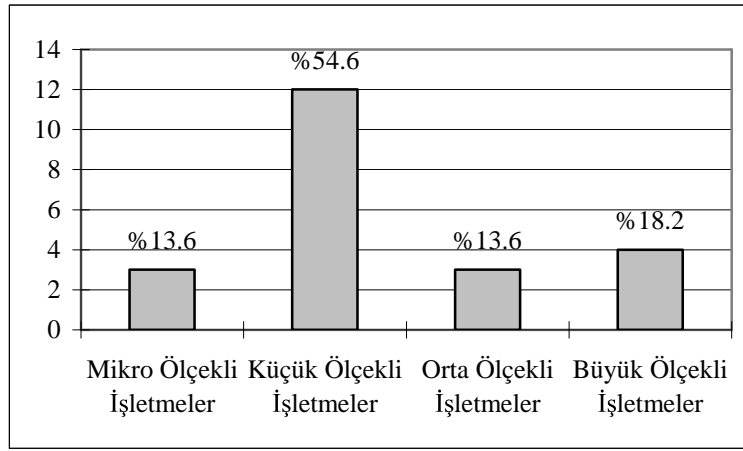
Bölgedeki firmaların sektörel dağılımını belirlemek için firmalardan faaliyette buldukları sektörü belirtmeleri istenmiştir. Belirtilen sektörler temelde toplulaştırılarak değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre; Metal Büro mobilyaları, Çelik Kapı, Akaryakıt Vagon İmalatı, Madencilik, Demir-Çelik ve Metal grubu, Metal sektörü olarak, Bankacılık ve İşleticilik-kurucu işleticilik ise hizmet sektörü olarak gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Firmaların faaliyette buldukları sektörlerle ilişkin bilgiler Şekil 2'de verilmiştir.



ŞEKİL 2: Kayseri Serbest Bölgesinde Firmaların Faaliyette Buldukları Sektörler

Şekil 2'deki grafiğe göre, bölgede faaliyet gösteren firmaların %50'si metal sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Metal sektöründe yoğunlaşmanın sebebi, metal sektörünün Kayseri'de en önemli üç sektörden biri olması ve daha çok emek yoğun üretim yapan firmaların SB'deki ucuz işgücünden faydalanmak istemesinden kaynaklanabilir.

Ankete katılan firmaların daha çok küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu görülmektedir. İşletme büyüklüklerine ilişkin veriler Şekil 3'de görülmektedir.



ŞEKİL 3: Anket Kapsamındaki İşletmelerin Büyüklükleri

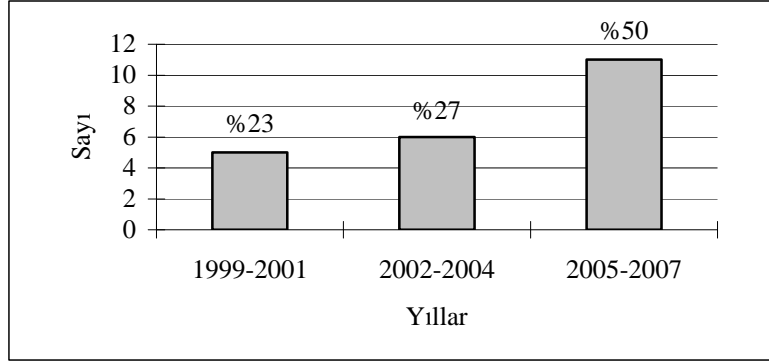
Bölgede faaliyette olan ve ankete katılan firmaların %54.6'sı küçük ölçekli işletme sınıfına girmektedir. Yani Kayseri SB'sinde ağırlıklı olarak küçük ölçekli işletmeler faaliyet göstermektedir.

Kayseri SB'sinde ilk firmalar 1999 yılında faaliyete başlamıştır. Kuruluşunun ilk yıllarında bölgede faaliyete geçen firma sayısı yavaş bir artış gösterirken son yıllarda bu artış hızlanmıştır.

TABLO 6: Kayseri SB'inde Firmaların Faaliyete Başladığı Yıllar

Tarih	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Top.
Sayı	2	1	2	1	2	3	5	5	1	22
%	9.1	4.5	9.1	4.5	9.1	13.6	22.8	22.8	4.5	100

Şekil 4'den de görüldüğü gibi, bölgede faaliyette olan firmaların %50'si bölgenin kuruluşunu izleyen ilk altı yılda, kalan %50'si ise son üç yılda faaliyete geçmiştir.



ŞEKİL 4: Kayseri SB’inde Firmaların Faaliyete Başlama Tarihlerinin Dağılımı

Bölgede faaliyette olan firmaların yarısının kuruluş aşaması olarak düşünülebilecek ilk 5-6 yıllık süreçte bölgeye dahil olması, ankete katılan firmaların bölgenin genel sorunlarını daha iyi yansıtabileceği anlamına gelebilir.

Bölgede ki firmaların gösterdikleri faaliyetlere göre dağılımları Tablo 7’de görülmektedir.

TABLO 7: Kayseri Serbest Bölgesinde Firmaların Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı

Faaliyet Ruhsatı Türü	Ruhsat Sayısı	%
İşleticilik- Kurucu İşleticilik	1	3
Alım Satım	6	19
Depolama	3	9
Bankacılık - Sigortacılık	1	3
Üretim	18	57
Kiralama	2	6
Montaj-Demontaj, Bakım-Onarım	1	3
Toplam	32	100

Tablo 7’ye göre, ankete katılan 22 firmadan 7’sinin birden fazla alanda faaliyet ruhsatına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu faaliyet ruhsatlarından %57’si üretim, %19’u ise alım-satım faaliyetleri ile ilgilidir.

Bölgede yapılan ticaretin yönünü belirlemek amacıyla, ankete katılan firmalardan ticari faaliyetlerini daha çok yurtiçiyle mi yoksa yurtdışıyla mı yaptıklarını belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 8’de verilmiştir.

TABLO 8: Kayseri SB'sinde Firmaların Yaptığı Ticaretin Yönü

Ticaretin Yönü	Firma sayısı	%
Yurtiçi (Türkiye)	9	41
Yurtdışı	8	36
Yurtiçi ve Yurtdışı	3	14
SB İçi	2	9
Toplam	22	100

Tablo 8'e göre, firmaların %41'i ticari faaliyetlerini daha çok yurtiçi (Türkiye) ile, %36'sı yurtdışı ile gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, firmaların SB'yi daha çok yurt içine mal satmak amacıyla kullandıkları ve bölge dışındaki firmalara karşı haksız bir rekabet üstünlüğü elde ettikleri söylenebilir. Aynı zamanda buradan, SB'lerin amaçlarından olan ihracatı artırma amacının da başarıya ulaşamadığı sonucu çıkarılabilir.

2. Firmaların Kayseri Serbest Bölgesinde Yatırım Yapma Amaçlarının ve Gerçekleşme Derecelerinin Belirlenmesi

Ankete katılan firmalara Kayseri SB'de yatırım yapma amaçları sorulmuş ve bunları önem sırasına göre belirtmeleri istenmiştir. Böylece firmaların SB'de yatırım yaparken hangi kriterleri dikkate aldıkları ve bunlardan hangilerinin öncelik kazandığının belirlenmesine çalışılmıştır. Tablo 9, Kayseri SB'de faaliyette bulunan firmaların bölgeye yatırım yapma nedenlerini göstermektedir.

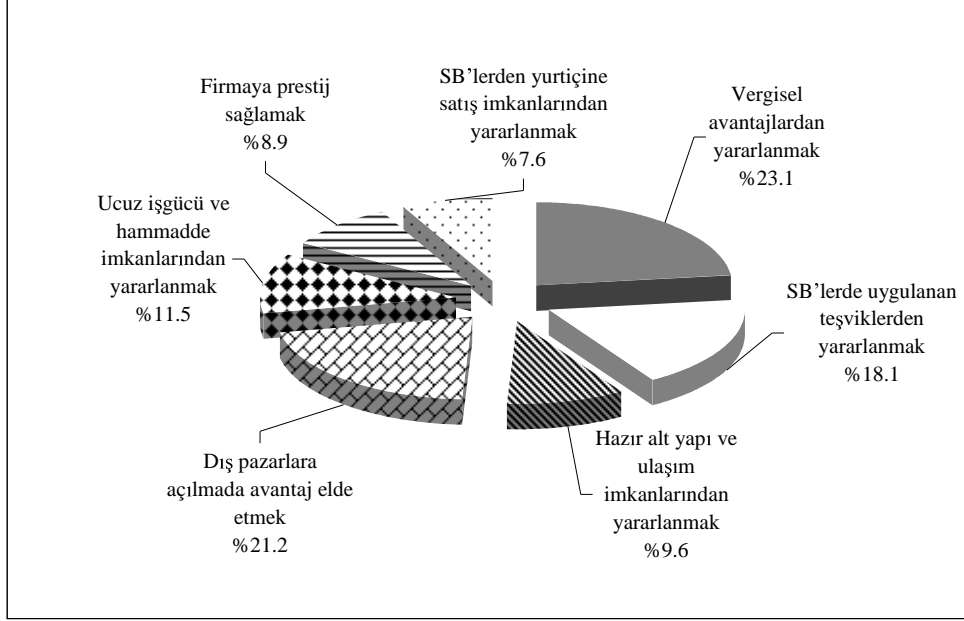
TABLO 9: Kayseri SB’de Faaliyetteki Firmaların Bölge de Yatırım Yapma Nedenleri

Yatırım yapma nedenleri	n	Amaçların Önem Sırası ve Oranları														Ağırlıklı puan		
		1		2		3		4		5		6		7		sayı	%	Sıra
		sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%			
Vergisel avantajlardan yararlanmak	20	12	54.5	2	9.1	3	13.6	2	9.1	1	4.5	0	0	0	0	122	23.1	1
Dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek	20	6	27.3	5	22.7	6	27.3	2	9.1	0	0	1	4.5	0	0	112	21.2	2
SB’lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak	20	1	4.5	9	40.9	2	9.1	3	13.6	3	13.6	2	9.1	0	0	96	18.1	3
Ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanmak	16	0	0	3	13.6	1	4.5	6	27.3	3	13.6	1	4.5	2	9.1	61	11.5	4
Hazır alt yapı ve ulaşım imkanlarından yararlanmak	14	0	0	0	0	5	22.7	3	13.6	3	13.6	2	9.1	1	4.5	51	9.6	5
Firmaya prestij sağlamak	16	1	4.5	1	4.5	2	9.1	1	4.5	2	9.1	5	22.7	4	18.2	47	8.9	6
SB’lerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanmak	13	1	4.5	1	4.5	1	4.5	2	9.1	2	9.1	1	4.5	5	22.7	40	7.6	7

Tablo 9’a göre bölgede ki firmaların yatırım yaparken öncelik sırasına göre dikkate aldıkları ilk üç neden; “vergisel avantajlardan yararlanmak” (%54.5’i), “SB’lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak” (%40.9), “dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek” (%27.3’ü) dir.

Aynı soruda firmaların yatırım yapma nedenlerini önem sırasına (1,2,3,4...şeklinde) koymaları istenmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilirken, geneli daha iyi yansıtacağı düşüncesiyle farklı bir yöntem uygulanmıştır. Birinci derece önemli olan nedene 7, ikinci derece önemli olan nedene 6 puan (dördüncü 5...gibi) verilecek şekilde ağırlıklı puanlama sistemi uygulanmıştır. Her neden için

önem derecelerinin tercih edilmiş sayısı ile ağırlık puanı çarpılarak toplam ağırlıklı puanı bulunmuştur (Tablo 9 ağırlıklı puan sütunu).



ŞEKİL 5: Firmaların Kayseri SB'sinde Yatırım Yapma Nedenlerinin Oranı

Buna göre; SB'de firmaların yatırım kararı verirken en çok dikkate aldığı ilk neden %23.1'lik önem derecesiyle "vergisel avantajlardan yararlanmak" olmuştur. İkinci sırada ise %21.2'lik önem derecesi ile "dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek" ve üçüncü sırada %18.1'lik önem derecesi ile "SB'lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak", yer almaktadır.

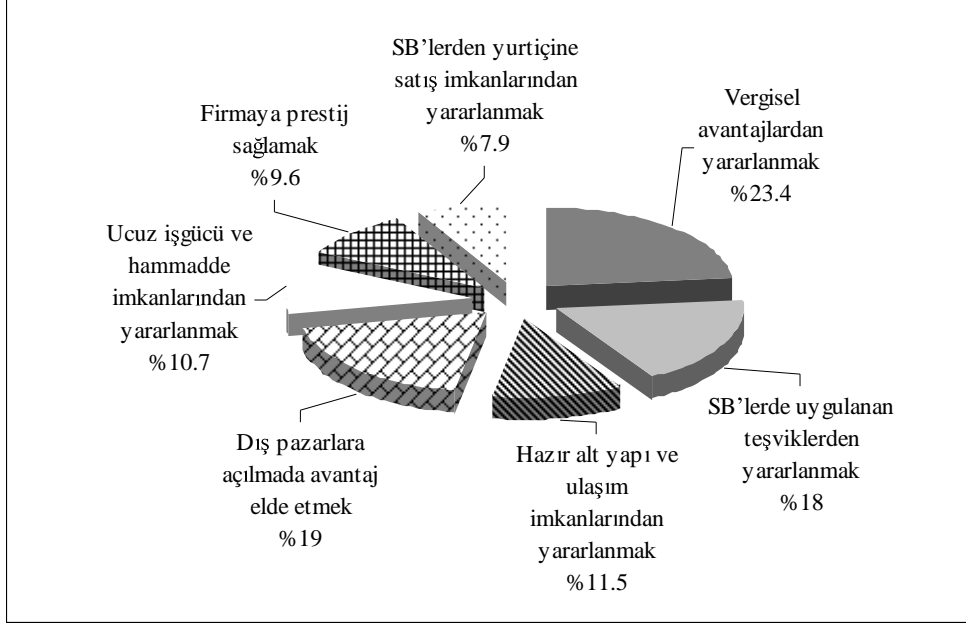
Firmalara belirledikleri amaçların yatırım sonrası gerçekleşme derecesi sorulmuş ve gerçekleşenlerin sırasını belirtmeleri istenmiştir. Böylece yatırım sonrası önceliklerde bir değişikliğin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna ilişkin bilgiler Tablo 10'da verilmiştir.

TABLO 10: Kayseri SB’de Firmaların Yatırım Sonrası Amaçların Gerçekleşme Sırası

Gerçekleşen amaçlar	n	Amaçların Gerçekleşme Derecesi ve Oranları														Ağırlıklı puan		
		1		2		3		4		5		6		7		sayı	%	Sıra
		sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%			
Vergisel avantajlardan yararlanmak	20	11	50	6	27.3	0	0	2	9.1	0	0	0	0	1	4.5	122	23.4	1
Dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek	20	4	18.2	4	18.2	5	22.7	4	18.2	1	4.5	1	4.5	1	4.5	99	19	2
SB’lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak	20	2	9.1	7	31.8	5	22.7	1	4.5	1	4.5	2	9.1	1	4.5	94	18	3
Hazır alt yapı ve ulaşım imkanlarından yararlanmak	14	0	0	0	0	5	22.7	5	22.7	3	13.6	3	13.6	0	0	60	11.5	4
Ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanmak	16	0	0	3	13.6	1	4.5	3	13.6	6	27.3	1	4.5	1	4.5	56	10.7	5
Firmaya prestij sağlamak	16	2	9.1	0	0	2	9.1	2	9.1	2	9.1	4	18.2	4	18.2	50	9.6	6
SB’lerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanmak	13	2	9.1	1	4.5	1	4.5	1	4.5	1	4.5	2	9.1	5	22.7	41	7.9	7

Ankete katılan firmaların yarısı yatırım yaptıktan sonra “vergisel avantajlardan yararlanmak” amacının öncelik sırasına göre ilk sırada gerçekleştiğini belirtmiştir. Daha sonra firmalar, “SB’lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak” amacının (%31.8’i) ikinci sırada, “hazır alt yapı ve ulaşım imkanlarından yararlanmak” ve “dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek” amaçlarının (%22.7’si) üçüncü sırada gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Böylece firmaların yatırım öncesi amaçlarından ilk üçünün aynı sırayla gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

Bu soruda da daha önce uygulanan teknik kullanılarak ağırlıklı puanlar hesaplanmış ve bir değerlendirme yapılmıştır (Tablo 10 ağırlıklı puan sütünü).



ŞEKİL 6: Kayseri SB'sinde Yatırım yapan Firmaların Yatırım Sonrası Amaçların Gerçekleşme Oranı

Şekil 6'ya göre, firmaların yatırım yaparken belirlediği amaçlar içerisinde, yatırım sonrası ilk sırada %23.4'lük önem derecesi ile "vergisel avantajlardan yararlanmak", ikinci sırada %19'luk önem derecesi ile "dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek" ve üçüncü sırada %18'lik önem derecesi ile "SB'lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak" amaçlarının gerçekleştiği görülmektedir.

Elde edilen veriler ışığında bir değerlendirme yapıldığında, SB'de yatırım yapan firmaların yatırım öncesi belirlenen amaçları ile bu amaçların yatırım sonrası gerçekleşme oranı ve sırasında paralelliğin olduğu görülmektedir.

3. KAYSER A.Ş'nin Performansına İlişkin Bulgular

Kayseri SB'sinde faaliyet gösteren firmalara KAYSER A.Ş'nin performansını değerlendirmek amacıyla, Tablo 11'de ki kriterler verilmiş ve beşli ölçeğe göre değerlendirmeleri istenmiştir.

TABLO 11 : KAYSER A.Ş'nin Kayseri SB'sinde Sunmakta Olduğu Hizmetlerin Değerlendirilmesi

Sunulan Hizmetler	n	Çok Başarılı		Başarılı		Fikrim yok		Başarılı değil		Hiç başarılı değil	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 Altyapı hizmetleri	22	2	9.1	13	59.1	5	22.7	2	9.1	0	0
2 Bölgenin tanıtımı	22	1	4.5	5	22.7	12	54.6	4	18.2	0	0
3 Bölgedeki firmaların hak ve menfaatlerinin savunulması için kamuoyu oluşturulması	22	2	9.1	3	13.6	11	50	5	22.8	1	4.5
4 KAYSER A.Ş ile olan bürokratik işlemlerde hız ve kalite	22	3	13.6	12	54.6	5	22.7	2	9.1	0	0
5 Firmalara karşı duyarlı bir yönetim tarzının uygulanması	22	4	18.2	10	45.6	4	18.2	4	18.2	0	0
6 Firmalara Sektörel ve Pazar bazında bilgi desteğinin sağlanması	22	1	4.5	6	27.3	8	36.4	6	27.3	1	4.5
7 Sosyal alanda sunulan (yemekhane, kreş, anaokulu gibi) hizmetlerin sağlanması	22	0	0	0	0	8	36.4	8	36.4	6	27.2

KAYSER AŞ'nin performansına yönelik elde edilen verilere göre; KAYSER A.Ş'nin bölgede sunmuş olduğu alt yapı hizmetlerinde, firmalarla olan bürokratik işlemlerin hız ve kalitesinde ve firmalara karşı duyarlı bir yönetim tarzının uygulanması konusunda genel olarak başarılı olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte; bölgenin tanıtımı, bölgedeki firmaların hak ve menfaatlerinin savunulması için kamuoyu oluşturulması, firmalara sektör ve pazar bazında bilgi desteğinin sağlanması ve sosyal alanda sunulan (yemekhane, kreş, anaokulu gibi) hizmetlerin sağlanması konusunda KAYSER A.Ş başarısız olarak değerlendirilmektedir. Ancak, KAYSER A.Ş hakkında bu değerlendirmeler yapılırken, ankete katılan firmaların sorulara verdiği yüksek orandaki "fikrim yok" cevabından, bölgede sunulan hizmetler hakkında fazla bilgiye sahip olmadıkları ve KAYSER A.Ş'nin sunmuş olduğu hizmetler hakkında fikirlerini açıkça beyan etmekten kaçındıkları söylenebilir.

4. Firmaların Kayseri Serbest Bölgesi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Değerlendirmeleri

Bölgedeki firmalardan Kayseri SB'si ile ilgili çeşitli görüşleri beşli ölçeğe göre değerlendirmeleri istenmiştir. Böylece SB'ler ile ilgili görüşlerin uygulamada ne kadar geçerli olduğunun anlaşılması, firmaların Kayseri SB'sinde zaman içerisinde oluşan gelişmeleri ve değişimleri nasıl değerlendirdiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler Tablo 12'de verilmiştir.

TABLO 12: Kayseri SB'sinin Bazı Kriterlere Göre Değerlendirilmesi

SB ile ilgili görüşler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 SB'nin Kayserinin gelişimine önemli ölçüde katkısı olmuştur	4	18.2	10	45.5	5	22.7	3	13.6	0	0
2 Kayseri SB'de hiç yabancı firma olmamasına rağmen yabancı sermaye ve teknoloji transferinde SB'in önemli bir katkısı olmaktadır	2	9.1	10	45.5	7	31.8	3	13.6	0	0
3 Kayseri SB'si Kayserinin istihdam sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır	0	0	11	50	6	27.3	5	22.7	0	0
4 SB Kayseri'nin ticari faaliyetlerini olumlu etkilemektedir	2	9.1	16	72.7	2	9.1	2	9.1	0	0
5 SB Kayseri'nin sosyal ve kültürel yapısında olumlu etkiler yaratmıştır	0	0	2	9.1	12	54.6	7	31.8	1	4.5
6 SB ile birlikte Kayseri'ye yapılan yatırım artmıştır	3	13.6	8	36.4	6	27.3	5	22.7	0	0
7 SB ile birlikte Kayseri'ye göç ve nüfus artmıştır	0	0	3	13.6	12	54.6	6	27.3	1	4.5
8 Kayseri SB'ne ulaşım çok önemli bir problemdir	10	45.5	4	18.2	2	9.1	5	22.7	1	4.5
9 Kayseri SB'nin kuruluşundan itibaren gelişimini göz önüne aldığımızda şu an çok iyi bir konumdadır	4	18.2	12	54.5	2	9.1	4	18.2	0	0
10 SB'nin şu anki durumunu göz önüne alırsak 5-10 yıl içinde hızlı bir gelişim gösterecektir	2	9.1	11	50	8	36.4	1	4.5	0	0
11 SB'nin önümüzdeki 5-10 yıl içinde Kayseri'nin kalkınmasına önemli ölçüde katkısı olacaktır	3	13.6	10	45.5	7	31.8	2	9.1	0	0
12 2004 yılındaki 5084 sayılı kanunla yapılan değişiklikler Kayseri SB'ne olan talebi olumsuz etkilemiştir	3	13.6	9	40.9	8	36.4	2	9.1	0	0
13 Hükümet, Yerel Yönetimler, Üniversite ve Meslek Odaları SB'yi yeteri kadar desteklemektedir	2	9	4	18.2	6	27.3	6	27.3	4	18.2

Tablo 12 yardımıyla bölgedeki firmaların verdikleri cevaplar incelendiğinde, ankete katılan firmaların büyük çoğunluğu SB'nin;

- Kayseri'nin ticari faaliyetlerini olumlu etkilediğini (%81.8'i),
- Kayseri SB'sinin şu an çok iyi bir konumda olduğunu (%72.7'si),
- Kayseri'nin gelişimine önemli ölçüde katkı sağladığını (%63.7'si),
- SB'nin 5-10 yıl içinde hızlı bir gelişim göstereceğini (%59.1'i),
- SB'nin ileriki yıllarda Kayseri'nin kalkınmasına önemli katkısı olacağını (%59.1'i),
- Yabancı sermaye ve teknoloji transferi konusunda önemli katkılar sağladığını (54.62sı),

düşünmektedirler. Yani Kayseri SB'si; kuruluşundan itibaren iyi bir gelişim trendi içerisinde ve şehrin ticari faaliyetlerini olumlu etkilemektedir. Bu trendi devam ettirebilirse Kayseri'nin yerel kalkınmasına ve şehrin gelişimine katkı sağlayacağı açıktır. Ancak, firmaların %63.7'sinin problem olarak gördüğü "bölgeye ulaşımın" bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Bu hem bölgede faaliyette bulunan firmalar ve çalışanları, hem de dışarıdan bölgeye gelenler için fayda sağlayacaktır.

Ankete katılan firmaların yarısı ise SB'nin, yatırımlar ve istihdama olumlu katkı sağladığı düşünmemektedirler. Ayrıca, SB ile birlikte Kayseri'ye göç ve nüfus artışının olduğu ve SB'nin şehrin sosyal ve kültürel yapısında olumlu etkiler yarattığı görüşüne de katılmamaktadırlar.

Firmalar, 2004 yılındaki 5084 sayılı kanunun Kayseri SB'sine olan talebi olumsuz etkilediği, hükümet, yerel yönetimler, üniversite ve meslek odalarının SB'ye yeteri kadar destek vermedikleri ve SB'nin sorunları ile ilgilenmedikleri inancını taşımaktadırlar.

5. Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgelere İlişkin Değerlendirmeleri

Genel olarak SB'ler ile ilgili görüşlerin uygulamada ne kadar işlerlik kazandığının denemesi, zaman içerisinde SB'lerle ilgili gelişmeleri ve değişimleri firmaların nasıl değerlendirdiğinin ortaya çıkarılması amacıyla, bölgedeki firmalardan Türkiye'deki SB'lerle ilgili bazı görüşleri beşli ölçeğe göre değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 13'de sunulmuştur.

TABLO 13: Türkiye Serbest Bölgeleri'nin Bazı Kriterlere Göre Değerlendirilmesi

Serbest bölgelerle ilgili görüşler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 Serbest bölgelerin sayılarının artması Türkiye'nin dış ticareti için olumlu etki yaratacaktır	9	40.9	9	40.9	1	4.5	1	4.5	2	9.1
2 Serbest bölgelerde ihtisaslaşmaya gidilmesi Türkiye'nin dış ticareti için olumlu etki yaratacaktır	7	31.8	10	45.5	3	13.6	2	9.1	0	0
3 Serbest bölgelerde ihtisaslaşmaya gidilmesi SB'nin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır	6	27.3	12	54.5	2	9.1	2	9.1	0	0
4 Serbest bölgelerin teknoloji transferi açısından olumlu etkileri olmaktadır	3	13.6	10	45.5	5	22.7	4	18.2	0	0
5 SB'de faaliyet gösteren firmaların dış pazar deneyimi diğer firmalardan daha fazla gelişmektedir	4	18.2	13	59.1	1	4.5	4	18.2	0	0
6 Serbest bölgeler istihdam sorununun çözümüne önemli ölçüde katkı sağlamaktadır	1	4.5	14	63.6	3	13.7	4	18.2	0	0
7 SB'de faaliyet gösteren firmalar ev sahibi ülkedeki ekonomik krizlerden daha az etkilenmektedirler	2	9.1	5	22.8	9	40.9	5	22.7	1	4.5
8 Serbest bölgelere yeteri kadar önem ve destek verilmektedir	0	0	4	18.2	2	9.1	14	63.6	2	9.1
9 Dünyadaki ekonomik bloklamalar (Birlikler) serbest bölgenin önemini azaltmaktadır	1	4.5	7	31.8	13	59.2	1	4.5	0	0
10 Serbest bölgeler yerel kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır	0	0	13	59.2	3	13.6	5	22.7	1	4.5
11 SB'ler kanununda yapılan son düzenlemeler (5084 sayılı kanun) SB'leri olumsuz etkilemiştir	3	13.6	8	36.4	11	50	0	0	0	0

Tablo 13'deki verilere göre, SB'lerin sayılarının artması ve ihtisaslaşmaya gidilmesinin, hem SB'lerin daha etkin ve verimli çalışmasını sağlayacağı hem de Türkiye'nin dış ticaretinde olumlu etkiler yaratacağı sonucu çıkarılabilir.

Okutkan'nın (2006, 97) Ege SB'sinde yaptığı benzer bir araştırmada elde ettiği veriler de bu sonuçları desteklemektedir. Araştırmaya göre; "SB'lerin sayılarının artması ve ihtisaslaşması, Türkiye'nin dış ticareti için olumlu bir etki yarata-

caktır.” görüşü firmaların %75’i tarafından olumlu görüş bildirilerek desteklenmiştir.

SB’lerin teknoloji transferi ve yerel kalkınma açısından olumlu etkileri olduğu ve istihdama katkı sağladığı firmaların çoğunluğu tarafından desteklenmektedir. Dolayısıyla SB’lerin teknoloji transferi, yeni istihdam alanlarının oluşturulması ve yerel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araç olduğu söylenebilir.

Yine, Okutkan’ın (2006, 98) araştırması ve Ege SB’sinde bankacılık faaliyetlerine ilişkin yapılan bir araştırma (Marangoz, İçerli 2000) sonuçları, SB’lerin yabancı sermaye ve teknoloji transferi konusunda etkili olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu da çalışmada elde edilen bulgularla tutarlıdır.

Bölgedeki firmaların %77.3’ü, SB’de faaliyet gösteren firmaların dış pazar deneyimi diğer firmalardan daha fazla gelişmektedir, görüşünü desteklemektedir. Burada SB’lerde sağlanan avantajlardan olan “dış pazarlarda avantaj elde etme” kriterinin uygulamada da hayata geçirildiğini söylemek mümkündür.

SB’de faaliyet gösteren firmalar ev sahibi ülkedeki ekonomik krizlerden daha az etkilenmektedirler, görüşünde firmalar üçe bölünmüşlerdir. Firmaların farklı görüşlerde olmasında, firmaların yaptığı ticaretin yurtiçi ile mi yoksa, yurtdışı ile mi olduğunun ve SB’lerde işlemlerin dövizle yapılmasının önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

SB’lere yeteri kadar önem ve destek verilmektedir, görüşüne ise firmaların büyük bölümü (%72,7’si) katılmamaktadır. Bu veriler, firmaların daha önceki benzer sorulara verdikleri cevaplarla paralellik arz etmekte ve yeterli desteğin alınmadığı görüşünü desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen bulguların desteklenmesi açısından, Okutkan’ın (2006, 98) araştırmasında benzer sorulara verilen cevaplar incelendiğinde; SB’lerde faaliyet gösteren firmaların dış pazar deneyimlerinin arttığı, SB’lerde ki firmaların iç piyasadaki krizlerden diğer firmalar gibi etkilendiği ve SB’lere yeteri kadar önem ve desteğin verilmediği belirtilmektedir. Bu sonuçlar araştırmada elde edilen sonuçlarla paralellik arz etmektedir.

Firmaların %59.2’si, Dünyadaki ekonomik bloklaşmalar (Birlikler) SB’nin önemini azaltmaktadır, görüşüne fikrim yok cevabını vermiştir. Bu konuda fikir beyan etmeyenlerin fazla olmasında, SB’lerle ilgi olarak yapılan son değişikliklerin bazı firmaların geleceğe yönelik beklentilerinde olumsuz etkiler yaratmasına bağlı olabilir.

SB’ler kanununda yapılan son düzenlemelerin SB’leri olumsuz etkilediği görüşü firmaların yarısı tarafından desteklenmektedir. Kalan yarısı ise fikir beyan etmemiştir. Kanunun yürürlüğe girdiği 2004 yılından itibaren SB’lerdeki firma sayılarındaki düşüşlerden ve ankete katılan firmaların verdiği cevaplardan, anılan kanunun SB’leri olumsuz etkilediği rahatlıkla söylenebilir.

6. Serbest Bölgelerdeki Problemlerin Ankete Katılan Firmalar Tarafından Değerlendirilmesi

Ankete katılan firmalara SB'lerde genel olarak karşılaşılan ve Tablo 14'de verilen problemleri değerlendirmeleri istenmiştir. Bununla Kayseri SB'sindeki firmaların SB'lerde genel olarak görülen problemlere bakışı ve değerlendirmelerinin alınması amaçlanmıştır. Bu soruya ilgili elde edilen veriler Tablo 3.10'da verilmiştir.

TABLO 14 : Türkiye'deki SB'lerde Genel Olarak Karşılaşılan Problemlerin Kayseri SB'sindeki Firmalar Tarafından Değerlendirilmesi

	Serbest bölgelerde firmaların karşılaştığı problemler	Çok önemli		Önemli		Fikrim yok		Önemli değil		Hiç öne. değil	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	Yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksiklikler	10	45.4	8	36.4	4	18.2	0	0	0	0
2	Teşviklerin yeterli olmaması ve 5084 sayılı kanunla getirilen sınırlamalar	10	45.4	8	36.4	4	18.2	0	0	0	0
3	SB'le ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesi	6	27.3	14	63.6	2	9.1	0	0	0	0
4	Altyapı imkanlarının yetersiz olması	4	18.2	8	36.4	3	13.6	6	27.3	1	4.5
5	Gümrük hizmetlerinin yavaş olması	10	45.4	8	36.4	2	9.1	2	9.1	0	0
6	Ulaşım imkanlarının yeterli olmaması	9	40.9	6	27.3	2	9.1	3	13.6	2	9.1
7	Kurucu işletici şirketin hizmetlerindeki yetersizlik	4	18.2	7	31.8	7	31.8	4	18.2	0	0
8	Hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların etkileri	1	4.5	13	59.1	8	36.4	0	0	0	0
9	Bürokrasinin fazlalığı	12	54.6	8	36.4	1	4.5	1	4.5	0	0
10	Teknolojik yetersizlik	2	9.1	9	40.9	8	36.4	2	9.1	1	4.5
11	Hükümetten, üniversitelerden ve meslek odalarından yeterli destek alınamaması	1	4.5	12	54.6	8	36.4	1	4.5	0	0
12	Elektrik, su, telefon, doğal gaz gibi giderlerin yüksek olması	0	0	11	50	5	22.7	6	27.3	0	0
13	Kira ve arsa bedellerinin yüksek olması	1	4.5	8	36.4	5	22.7	7	31.9	1	4.5
14	Bölgenin problemlerini çözecek yetkili mercilere ulaşılmasının zorluğu	3	13.6	10	45.5	7	31.8	2	9.1	0	0
15	Bölgenin yeteri kadar tanıtılmaması	5	22.7	9	40.9	5	22.7	3	13.7	0	0
16	Hükümetlerin bölgeyi vergi kaçırıcı ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesi	4	18.2	9	40.9	8	36.4	1	4.5	0	0

17	SB'de yapılacak işyeri ve inşaatlarda kullanılacak malzemenin bölgeye girişinde yaşanan problemler	7	31.8	8	36.4	5	22.7	2	9.1	0	0
18	Bölge dışına çıkarılacak atıkların transferinde bürokratik sıkıntılarının olması	12	54.6	7	31.8	2	9.1	1	4.5	0	0

Tablo 14'e göre Kayseri SB'sinde faaliyet gösteren ve ankete katılan firmaların çoğunluğu:

- SB'lerde bürokrasinin fazla olmasından (%91'i),
- SB'lerle ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesinden (%90.9'u),
- Atıkların bölge dışına çıkarılmasında bürokratik sıkıntılarının olmasından (%86.4'ü),
- Yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksikliklerden (%86.4%ü),
- Teşviklerin yetersizliği ve 5084 sayılı kanunla getirilen sınırlamalardan (%81.8'i),
- Gümrük hizmetlerinin yavaş olmasından (%81.8'i),
- SB'de yapılacak işyeri ve inşaatlarda kullanılacak malzemenin bölgeye girişinde yaşanan zorluklardan (68.2'si),
- Ulaşım imkanlarının yeterli olmamasından (%68.2'si),
- Bölgenin yeteri kadar tanıtılmamasından (%63.6'sı),
- Hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların etkilerinden (%63.6'sı),
- Hükümetlerin bölgeyi vergi kaçırıcı ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesinden (%59.1),
- Hükümet, üniversite ve meslek odalarından yeterli destek alınamamasından (%59.1'i),
- Bölgenin problemlerini çözecek mercilere ulaşmada yaşanan zorluklardan (%59.1'i),
- Altyapı imkanlarının yetersiz olmasından (%54.6'sı),

kaynaklanan problemlerin olduğuna inanmaktadır. Buradan şu sonuçlara ulaşmak mümkündür: Ülke dışı sayılan ve bürokrasinin olabildiğince azaltıldığı söylenen SB'lerde, bürokratik işlemlerden ve gümrük hizmetlerinin yavaş olmasından kaynaklanan problemlerin olması, SB'lerin sağladığı "her türlü bürokrasi ve kırtasiyeciliğin en aza indirilmesi" avantajının uygulamada gerçekleşmediğini göstermektedir.

Bölgenin yeterli tanıtımının yapılamaması, ulaşım ve altyapı hizmetlerinin yetersizliği, problemleri çözecek yetkili mercilere ulaşmada yaşanan zorluklar, gibi problemler, SB'lere sağlandığı söylenen bir çok avantajın gerçekleşmediğini göstermektedir.

Buradan, hükümetlerin SB'leri vergi kaçırın ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesi düşüncesinin uygulamada da aynı şekilde algılandığı anlaşılmaktadır.

Yukarda belirtilen problemlerin var olması, ülkemizde güvenli ve istikrarlı bir yatırım ortamının hala oluşturulmadığını, kanunların sık sık değişmesinin yatırımcıları yakından ilgilendirdiğini, onun içinde geleceğe dönük planlarını tam yapamadıklarını ve bu konularda endişeli olduklarını göstermektedir.

Ayrıca firmaların yarısı, kurucu işletici şirketin hizmetlerindeki yetersizliklerden, SB'lerde ki teknolojik yetersizliklerden, elektrik, su, telefon ve doğal gaz gibi giderlerin fiyatlarının yüksekliğinden kaynaklanan problemler olduğuna inanmaktadır. Firmalar, kira ve arsa bedellerinin yüksek olmasının problem olduğu konusunda ise farklı düşüncelere sahiptirler.

Bu soruyla ilgili olarak elde edilen verilerle genel bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlar çıkarılabilir; Tablo 3.10'da verilen ve Türkiye SB'lerinde genel olarak görülen problemlerin, bölgeden bölgeye öncelik açısından farklılıklar göstermekle birlikte halen devam ettiği anlaşılmaktadır. Kayseri SB'nde faaliyette olan firmaların değerlendirmelerine göre, SB'lerde görülen ilk beş problem şöyle sıralanabilir:

1. Bürokrasinin fazlalığı (firmaların %91'i),
2. SB'le ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesi (firmaların %90.9'u),
3. Bölge dışına çıkarılacak atıkların transferinde bürokratik sıkıntıların olması (firmaların %86.4'ü),
4. Yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksiklikler (firmaların %81.8'i),
5. Teşviklerin yeterli olmaması ve 5084 sayılı kanunla getirilen sınırlamalar ve gümrük hizmetlerinin yavaş olması (firmaların %81.8'i).

Yukarda sıralanan problemler Türkiye SB'lerinde genel olarak karşılaşılan ve Kayseri SB'nde ki firmalar tarafından, SB'lerde görülen en önemli problemler olarak belirtilmiştir. Okutkan'ın (2006, 99) araştırmasında elde ettiği bulgular da çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermekte ve öncelik sırası değişmekle birlikte Türkiye SB'lerinde aynı problemlerin yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu problemlerin çözülmesi SB'lerde karşılaşılan problemlerin büyük bölümünün çözüleceği anlamına gelmektedir.

7. Serbest Bölgenin Gelişimi ve Problemlerin Çözümü İçin Firmaların Önerileri

Bölgedeki firmalara faaliyetleri sırasında karşılaştıkları problemleri çözebilmek ve onların getirebilecekleri çözüm önerilerini almak amacıyla bu konudaki fikirlerini belirtmeleri istenmiştir. Bölgedeki firmaların yarıya yakını problemlerin çözümü için fikir beyan etmekten kaçınmıştır. Bazı firma yetkilileri ise; "problemlerin ve çözümlerinin neler olduğunun zaten belli olduğunu, onun için de bir şey

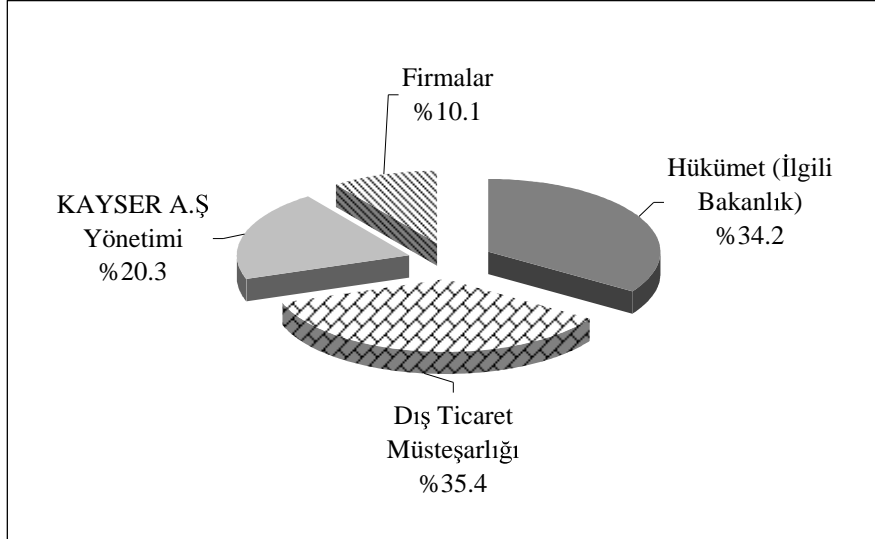
yazmaya gerek olmadığını” belirtmişlerdir. Bunun yanında ankete katılan firmaların bir kısmı bu soru ile ilgili olarak farklı şekillerde fikir beyan etmiştir. Belirtilen bu görüşlerden öne çıkanlar şöyledir;

- Bürokrasinin azaltılması ve işlemlerin hızlandırılması,
- SB’lerle ilgili mevzuatta yapılan değişiklikler hakkında ve bölgede yapılan ve yapılmakta olan faaliyetlerle ilgili olarak firmaların bilgilendirilmesi,
- SB’ler kanununun eski haline döndürülmesi ve yatırımcıların başlangıçtaki haklarının geri verilmesi,
- Atıkların bölge dışına çıkışında işlemlerin azaltılması ve kolaylık sağlanması,
- Devlet desteği ve teşviklerin artırılması,
- Bölgeye olan ulaşım sorununun çözülmesi ve alt yapı yetersizliğinin giderilmesi,

Firmalar, belirtilen bu görüşlerin dikkate alınmasının SB’nin problemlerinin çözümünde ve gelişiminin hızlanmasında etkili olacağı kanaatini taşımaktadırlar.

8. Serbest Bölgelerin Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kuruluşun Belirlenmesi

Ankete katılan firmalardan SB’lerde oluşan problemlerin çözümünde en etkili kurumun/kuruluşun hangisi olduğu ve bunları öncelik sırasına göre belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler Şekil 7’de verilmiştir.



ŞEKİL 7: Türkiye’de SB’lerin Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kurumun/Kuruluşun Belirlenmesindeki Oran

Anket verileri değerlendirilirken ağırlıklı puan yöntemi burada da uygulanmış ve ağırlıklı puanlar verilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre SB'lerde problemlerin çözümünde en etkili kurum/kuruluşun %35.4 ile Dış Ticaret Müsteşarlığı olduğu görülmüştür. Problemlerin çözümünde merkez konumda olması gereken firmalar ise çözümü kendi dışındaki kurumlardan beklemekte %10.1 ile son sırada yer almaktadır.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler dünyanın küreselleşmesini ve ticari alandaki liberalizasyonunu hızlandırmıştır. Özellikle ulaşım ve haberleşme alanındaki ilerlemeler, ülkeler arasındaki uzaklık kavramını ortadan kaldırmış ve uluslararası ilişkiler çok hızlı gelişir olmuştur. Gelişen uluslararası ilişkilerin sonucu olarak rekabet artmış, artan rekabetle birlikte firmalar dünyaya açılmak durumunda kalmışlardır. Uluslararası arenada rekabet eden firmalar da, kendileri için üretim maliyetlerinin en düşük olduğu, teşvik sistemlerinin yoğun olarak kullanıldığı, ulusal ve uluslararası alanda cazip faaliyet alanları arayışına girmişlerdir.

İlk uygulamaları 2000 yıl kadar önce serbest şehirler olarak ortaya çıkan, zaman içinde bazı değişikliklere uğrayarak günümüzde kadar gelen SB'ler firmalar için cazip faaliyet alanları olarak görülmüşlerdir.

Temel konusunu SB'ler ve özellikle Kayseri SB'sinin oluşturduğu bu araştırmada; SB'lerde firmaların karşılaştığı sorunlar, Kayseri SB'sinde faaliyette olan firmalarla gerçekleştirilen anket çalışması ile ortaya konarak olası çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de ilk kez Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde başlanan SB kurma çalışmaları, Cumhuriyetin ilanından sonra da devam etmiş ve günümüze kadar 21 SB kurulmuştur. Bu 21 SB'den biri olan Kayseri SB'si de; Kayseri ve çevre illerin dış ticaretine katkılar sağlanması, bölgede sağlanan teşvik ve avantajlar ile üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve firmalara rekabet üstünlüğü kazandırılması amacıyla 1998 yılında faaliyete geçmiştir.

Bölgede yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre; bölgedeki firmaların çoğunluğu üretim faaliyetleri ile uğraşmaktadır. Yine firmaların %50'si metal sektöründe faaliyet göstermekte ve çoğunluğu küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan firmaların %41'i ise ticari faaliyetlerini sadece Türkiye ile gerçekleştirmektedir.

Sonuç olarak, Kayseri SB'sinde faaliyet gösteren firmalarla yapılan anket çalışmasında elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bazı sonuçlar çıkarılmıştır. Buna göre SB'lerde,, gerek uygulamadan gerekse yapısal problemlerden kaynaklanan pek çok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunlar ve çözüm önerileri şunlardır;

- Öncelikle, SB'lerin gerçek amaçlarından uzaklaşarak birer alım satım merkezi haline dönüşmelerinin önlenmesi gerekmektedir. Bölgelerde üretim teşvik edilmeli ve sağlanan teşvik ve avantajların üretimi destekleyecek nitelikte olması için düzenlemeler yapılmalıdır.
- SB'lerin ticaretinin büyük bölümünü Türkiye'ye mal satışı oluşturmaktadır. Bu sorunu çözebilmek için yurtdışına ihracat teşvik edilmeli ve yurtiçine satışlara belirli sınırlamalar getirilmelidir. Yurtiçine yapılan satışlara getirilecek sınırlamalar ve yurtdışına yapılan ihracatta sağlanacak ek teşvik ve avantajlar, firmaların ihracata yönelmelerini sağlayabilir.
- SB'lerin yurtdışı ilişkisi çoğunlukla ithalat yönlü olmakta ve ithalatı artırıcı etki yaratarak gelişimlerini sürdürmektedirler. Bunu önlemek içinde öncelikle üretimde ihtiyaç duyulan dış girdi bağımlılığını ortadan kaldıracak politikalar üretilmelidir.
- SB'lerde yeteri kadar yabancı yatırımcı bulunmamaktadır. Yabancı sermaye yatırım için teşvik edilmeli, güvenli yatırım ortamı sağlanmalıdır. Yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi; yeni teknolojinin, yeni bilginin, yeni yönetim anlayışının transferini sağlayacaktır.
- SB'lerde faaliyet gösteren firmalara yeni teknolojilerin sağlanması konusunda destek verilmeli ve kendi teknolojilerini üretmeleri konusunda AR-GE desteği sağlanmalıdır. Bu durum hem SB'lerin gelişimini hızlandıracak hem de yerli sanayinin kendi teknolojisini üretmek için gelişmesini sağlayacaktır.
- SB'lerde firmaların en çok şikayetçi olduğu konulardan biride bürokrasinin fazlalığıdır. Özellikle gümrükle olan işlemlerde kalifiye elemanların görevlendirilmesi, bilgisayarların yaygın olarak kullanılması ve otomasyona geçilmesi bürokratik işlemlerin hız ve kalitesini artıracaktır. Bunun yanında firmaların faaliyetleri sonrası bölge dışına çıkaracakları atıklar için de işlemler basitleştirilmeli ve karmaşık gümrük işlemlerine tabi tutulmadan çıkış işlemi gerçekleştirilebilmelidir.
- SB'ler mevzuatının ilgili diğer mevzuatlarla uyumlaştırılması ve sık sık değişmesinin önlenmesi firmaların mağdur duruma düşmesini engelleyecektir. Çünkü firmalar kanunların sık değişmesinden dolayı başlangıçta elde ettikleri haklarını kaybedebilmektedirler. Firmaların mağduriyetlerini önlemek için kanunlar değişse bile başlangıçta elde edilen hakların korunması için önlemler alınabilir. Aksi takdirde avantajını kaybettiğini düşünen firmalar faaliyetlerini bölge dışına taşıyabilirler.
- Vergisel avantajların kaldırılmasıyla cazibesini kaybeden SB'lerin önemini artırmak için, alt yapı hizmetleri, arazi, elektrik, su ve doğalgaz ücretlerinde indirimle gidilmesi, firmaların maliyetlerini düşürerek rekabet avantajlarını korumalarını sağlayacaktır.

- Hükümetler SB'leri kaçakçılığın yapıldığı şüpheli alanlar olarak görmekten vazgeçmeli ve SB'lerin problemlerini çözmek için çaba göstermelidir. Taraflar birbirlerine güven duygusu içinde yaklaşarak çözümün birer parçası olmalı, ülke çıkarları ve kullanıcıların istekleri göz önüne alınarak SB'lerin problemlerinin çözümüne çalışılmalıdır.

Bunlar yapıldığı takdirde Türkiye'nin toplam ticaret hacmi içinde yaklaşık %11'lik payı olan SB'lerin mevcut problemlerinin çözülmemesi için hiç bir neden görülmemektedir.

KAYNAKÇA

- BAGRIACIK, Atilla (1999); *Türkiye'de Belgelerle uygulamalı Serbest Bölgeler ve Avantajları*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, Mayıs 1999
- BOYONGE, Jean-Pierre Singa (2007): Sectoral Activities Programme, ILO Database On Export Processing Zones (Revised), Working Paper, W.251, International Labour Office, Genova, April 2007
- ERDOĞAN, Engin (1985); *Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir model Denemesi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:110, Eskişehir
- ERDOĞAN, Engin ve ENER, Meliha (2005); *Küresel Pazarların Ekonomik Üsleri, Serbest Bölgeler, Teori Uygulama ve Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'deki Gelişimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ocak 2005
- ERKAN, Hüsnü ve TATLIDİL, Rezan (1990); *Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*, TOBB Yayınları, No:175, Ankara
- HAYWOOD, Robert C. (2000); "Free Zones in The Modern World", World Economic Processing Zones Association Evergreen, Colorado, USA, *CFATF Meeting*, Aruba, October 18. <http://www.wepza.org/> Erişim Tarihi:24.11.2006
- KARADUMAN, Naci ve YILDIZ, Zafer (2002); "Serbest Bölge Uygulamalarının Dış Ticarete ve Yabancı Sermayeye Katkıları", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl: 2, C:7, S:1, ss.133-152
- KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ MÜDÜRLÜĞÜ (2008); Kayseri Serbest Bölgesi Müdürlüğü Arşivi
- KİBRİTÇİOĞLU Aykut (1997), "Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Bazı Düşündürdükleri", *Liberal Düşünce Dergisi*, Bahar, Sayı:6, ss.75-88.

ORGAN, İbrahim (2003); “Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Serbest Bölge Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:266, Yıl:22, Ekim 2003, s.142-160

ÖZÇELİK, Meltem ve YADİKAR, Bahadır (2003); “Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Serbest Bölgelerimiz”, *Dış Ticaret Dergisi*, Özel Sayı, Ekim 2003

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ozelsayiekim/meltem.htm>
Erişim Tarihi:19.11.2006

SBGM (2006); DTM, SBGM, “2005 Yılı faaliyet Raporu”, Mart 2006

SBGM (2007); DTM, SBGM, “2006 Yılı faaliyet Raporu”, Mart 2007

SBGM (2007); Üç Aylık Rapor, Aralık 2007

TECİM, Burak Ali Han (2005); “Son Değişiklikler Çerçevesinde Serbest Bölgelerde Uygulanan Muhasebe Mevzuatı, Tutulacak Ticari Defterler ve Denetimi”, *Vergi Dünyası*, Yıl:25, Sayı:290, Ekim 2005, s.136-142

TİRYAKİOĞLU, Murat (2004); “Dış Ticarete Serbest Bölgelerin Önemi ve Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri”, *Uludağ Üniversitesi I.Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu*, Cilt:2, 6-7 Mayıs 2004, s.557-575

TOROSLU, M.Vefa (2000); *Serbest Bölgeler*, Beta Yayını, Yayın No:953, 1.Bası-Temmuz 2000, İstanbul.

TRAŞ Hayrettin, Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri ve Kayseri Serbest Bölgesinde Uygulama, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2008.

YILMAZ, Figen (2003); “Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’LER)”, İktisadi Araştırma ve planlama Müdürlüğü, Aralık 2003

http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr_kobiler2004.pdf

Erişim Tarihi:10.10.2007

<http://www.dtm.gov.tr>

<http://www.kayser.com.tr>

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.